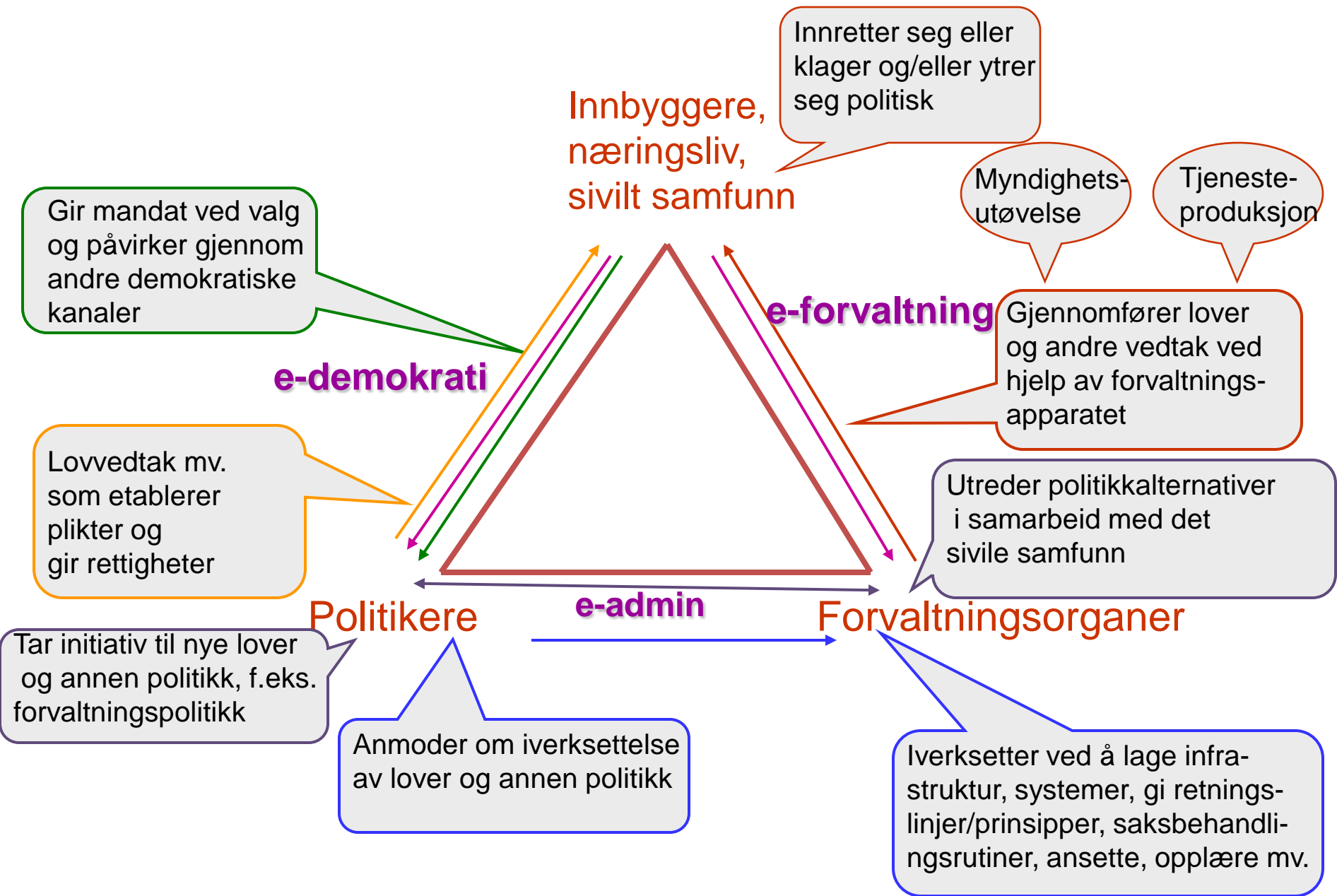

Generelt om offentlig forvaltning og retten

Dag Wiese Schartum

Sentrale forvaltningsrettslige prinsipper

- **Legalitetsprinsippet**

- Myndigheter må ha hjemmel i lov for å gripe inn i borgernes rettssfære
- Kan bruke forskrift, men må alltid ha hjemmel i lov
- Desto mer inngripende, desto klarere må hjemmelen være
- Legalitetskontroll er sentralt i e-forvaltning: er f.eks. automatiserte rutiner hjemlet i lov? (jf. "svart boks")

- **Forsvarlighetsprinsippet**

- Myndighetsutøvelsen må være forsvarlig, dvs. ikke innrettes slik at det blir uakseptabel fare for feil og uriktige avgjørelser
- For eksempel viktig å vurdere om automatiserte saksbehandlingsrutiner er forsvarlige (gir systemet anledning til dekkende beskrivelse av den enkelte sak?)

- **Utredningsprinsippet (jf. forsvarlighetsprinsippet)**

- Jus og faktum i en sak må være tilstrekkelig utredet
- Kan være en utfordring dersom saksbehandlingen blir standardisert

Forvaltningsrettslige prinsipper (fortsatt)

- **Kontradiksjonsprinsippet (jf. forsvarlighetsprinsippet)**
 - Borgerne må ha anledning til å motsi og gi uttrykk for sitt eget syn
 - Innsyn og kunnskap en viktig forutsetning (jf. offentlighetsprinsippet som behandles i en senere forelesning)
 - Kan være vanskelig å motsi "harde fakta" fra maskinelle rutiner (?)
- **Nøytralitets- og saklighetsprinsippet**
 - Myndighetsutøvelsen må ikke skje på basis av irrelevante forhold
 - Rettsreglene angir hva som er relevant i saken
 - Forvaltningen må utrede saker på balansert måte
 - Standardisert, maskinell saksbehandling kan gjøre det vanskeligere å trekke inn irrelevante forhold
- **Likhetsprinsippet**
 - "Like saker skal behandles likt"
 - Forskjellsbehandling må være saklig og rettslig begrunnet
 - Gir systemløsningene anledning til å beskrive særtrekk ved egen sak som gjør den annerledes?

Lovgivning

- **Formelle lover**
 - Vedtas av Stortinget (*ikke lenger av Odels- og Lagting, jf foreldet pensum*)
 - Brukes mye oftere enn legalitetsprinsippet tilsier
 - Er en spesielt viktig rettskilde innen forvaltningsretten
- **Forskrifter**
 - Dvs.: delegert lovgivning ("bestemmende for rettigheter eller plikter" ... "til et ubestemt antall eller en ubestemt krets av personer", jf fvl § 2 bokstav c, jf. bokstav a)
 - Krever en klar hjemmel i lov
 - Forskriften må m.a.o. holde seg innenfor hjemmelen
 - Gjelder egne saksbehandlingsregler for forskrifter
- **Instrukser**
 - Gjelder ofte rettsanvendelse og skjønnsutøvelse
 - Er bare bindende for forvaltningsorganet, men kan reelt sett få stort gjennomslag

Forvaltningslovgivning

- **Generell forvaltningslovgivning**
 - Er slik lovgivning som gjelder for store deler av forvaltningen
 - Eksempler: Forvaltningsloven, offentleglova, arkivloven (alle; med forskrifter)
 - Personopplysningsloven er en slags forvaltningslov fordi den alltid kommer til anvendelse på forvaltningens saksbehandling (men også på annet enn forvaltningsvirksomhet)
- **Spesiell forvaltningslovgivning**
 - Er slik lovgivning som gjelder for den enkelte forvaltningsordning
 - Eksempler: Folketrygdloven, skatteloven, ligningsloven, tolloven, utdanningsstøtteloven, utlendingsloven

Enkeltvedtak

- Generell og spesiell forvaltningslovgivning **inneholder**
 - Bestemmelser som gjelder for *all forvaltningsvirksomhet* (habilitet, veiledningsplikt, taushetsplikt)
 - Bestemmelser som gjelder for *enkeltvedtak*, dvs. for avgjørelser som generelt eller konkret er bestemmende for rettigheter eller plikter til bestemte private personer (se fvl § 2 bokstav b, jf. a): forhåndsvarsel, saksforberedelse, innsyn, begrunnelse, klage og omgjøring
- **Rettslige beslutningssystemer** er utviklet for helt eller delvis å automatisere behandling av enkeltsaker, dvs. for å automatisere anvendelse av forvaltningslovgivningen

Rettslig kompetanse (myndighet) til å treffe enkeltvedtak

- Bestemmelser i forvaltningslovgivningen gjelder ofte spørsmål om kompetanse/myndighet
- Personell kompetanse (hvem?)
 - Dvs. hvem kan utøve offentlig myndighet?
 - Hvilket forvaltningsorgan skal treffe enkeltvedtak, hvem er klagemyndighet?
 - Krav til personers habilitet mv
 - Jf. særlovgivning, supplert av generell forvaltningslovgivning
- Materiell kompetanse (hva?)
 - Hva kan myndighetsutøvelsen gå ut på? (hvilke plikter og rettigheter mv)
 - Jf. særlig særlovgivning
- Prosessuell kompetanse (hvordan?)
 - Hvorledes skal utøvelsen av myndighet skje?
 - Jf. særlig generell forvaltningslovgivning, evt. supplert av særlovgivning

Enkeltsaksbehandling: Delegasjon, instruksjon og organisasjonsmyndighet

- Utgangspunkt om hierarki og overordningsforhold, jf. dog kollegiale organer
- Innen et forvaltningsorgan
 - Innen ett og samme forvaltningsorgan kan arbeidet med enkeltsaker organiseres på ulike måter, så lenge arbeidsordningen er forsvarlig
 - Instruksjonsmyndighet er en integrert del av organisasjonsmyndigheten
- Mellom over- og underordnet forvaltningsorgan
 - Delegasjon innebærer at en overlater til andre å utøve kompetansen
 - Den delegerende mister imidlertid ikke kompetansen, men er fremdeles ansvarlig, og må passe på at myndighetsutøvelsen blir forsvarlig
 - Forutsetter instruksjonsmyndighet og normalt et overordningsforhold
 - Kommuner er selvstendige rettssubjekter som ikke kan instrueres av staten

Kontroll med forvaltningens enkeltsaksbehandling

- **Klageadgang**
 - Til overordnet myndighet
 - Til særskilt opprettede klageorganer (f.eks. Personvernemnda)
- **Domstolskontroll**
 - Forutsetter at klageadgangen er uttømt
 - Er legalitetskontroll, ikke hensiktsmessighetskontroll
- **Tilsynsvirksomhet**
 - Tilsynsvirksomheten skjer innenfor særskilt lovregulering
 - Behandler saker etter eget tiltak eller etter henvendelse fra borgerne
 - Jf. Datatilsynet, Arbeidstilsynet, Finanstilsynet
- **Sivilombudsmannen**
 - Er organ for Stortinget (ikke del av forvaltningen)
 - Utøver ikke myndighet, men uttaler seg